

ВПЛИВ СІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА ПОШИРЕННЯ КУМІВСТВА ТА КОРУПЦІЇ*

© 2017 КОШЛАТА І. М.

УДК 130.2:343.35(477)

Кошлата І. М. Вплив сільської культури на поширення кумівства та корупції

Метою статті є аналіз феномена кумівства. Досліджено погляди вчених на кумівство та його наслідки. Розглянуто проблему кумівства в нинішньому соціально-політичному середовищі держави. Наведено реальні приклади поширення непотизму в Україні та в інших країнах світу. Автор висунуто гіпотезу про негативний вплив розвитку сільської культури та менталітету на розвиток кумівства та корупції. Дану гіпотезу підтверджено на основі економіко-статистичних методів. Наведено причини культурного лагу між селом та містом. На прикладах різних країн світу доведено існування статистично значимого зв'язку між питомою вагою сільського населення та рівнем корупції в країні. Проаналізовано досвід Радянського Союзу щодо запобігання появі непотизму в регіонах. Зазначено перші спроби зародження непотизму в пострадянський період. Надано рекомендації щодо зниження ризиків кумівства серед державних службовців у одному регіоні.

Ключові слова: корупція, кумівство, сільська культура, індекс сприйняття корупції.

Табл.: 5. **Формул.:** 1. **Бібл.:** 24.

Кошлата Ірина Миколаївна – магістрант, Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС» Сумського державного університету (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)

E-mail: irinakshlata@gmail.com

УДК 130.2:343.35(477)

Кошлата И. Н. Влияние сельской культуры на распространение кумовства и коррупции

Целью статьи является анализ феномена кумовства. Исследованы взгляды ученых на кумовство и его последствия. Рассмотрена проблема кумовства в нынешней социально-политической среде государства. Приведены реальные примеры распространения непотизма в Украине и в других странах мира. Автором выдвинута гипотеза о негативном влиянии развития сельской культуры и менталитета на развитие кумовства и коррупции. Данная гипотеза подтверждена на основе экономико-статистических методов. Приведены причины культурного лага между селом и городом. На примерах разных стран мира доказано существование статистически значимой связи между удельным весом сельского населения и уровнем коррупции в стране. Проанализирован опыт Советского Союза по предотвращению появления кумовства в регионах. Даны рекомендации по снижению рисков кумовства среди государственных служащих в одном регионе.

Ключевые слова: коррупция, кумовство, сельская культура, индекс восприятия коррупции.

Табл.: 5. **Формул.:** 1. **Библ.:** 24.

Кошлата Ирина Николаевна – магистрант, Учебно-научный институт бизнес-технологий «УАБД» Сумского государственного университета (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)

E-mail: irinakshlata@gmail.com

UDC 130.2:343.35(477)

Koshlata I. M. The Impact of Rural Culture on the Spread of Nepotism and Corruption

The article is aimed at analyzing the phenomenon of nepotism. The scientist views on nepotism and its consequences were studied. The problem of nepotism in the current socio-political environment of the State was considered. The real examples of the spread of nepotism in Ukraine and in other countries around the world have been provided. The author has advanced a hypothesis about the negative impact of the development of rural culture and mentality on the development of nepotism and corruption. This hypothesis has been confirmed on the basis of economic and statistical methods. The reasons for the cultural lag between the village and the city have been presented. On the examples from various countries around the world, existence of a statistically significant link between the proportion of rural population and the level of corruption in the country has been proved. The experience of the Soviet Union in preventing the emergence of nepotism in the regions was analyzed. Recommendations have been made to reduce the risk of nepotism among government officials in terms of one region.

Keywords: corruption, nepotism, rural culture, corruption perception index.

Tbl.: 5. **Formulae:** 1. **Bibl.:** 24.

Koshlata Iryna M. – Graduate Student, Scientific-Educational Institute of Business Technologies «UAB» of Sumy State University (57 Petropavlivska Str., Sumy, 40030, Ukraine)

E-mail: irinakshlata@gmail.com

Проблема кумівства стала однією з найгарячіших соціальних, культурних і навіть економічних проблем у сучасному світі. Саме кумівство сьогодні називають причиною розвалу та розрухи в пострадянських державах. А деякі дослідники взагалі стверджують, що збиток від кумівства не менший, ніж від корупції.

Кумівство, або непотизм (від лат. *Nepos* – онук, племінник) – вид фаворитизму, що надає привілеї родичам або друзям (cronyism), незалежно від їх професійних якостей (наприклад, при наймі на роботу). Непотизм розглядається як різновид корупції у Конвенції Орга-

нізації Об'єднаних Націй проти корупції [23] та в Міжнародному кодексі поведінки державних посадових осіб ООН [12]. Експерти відзначають існування кумівства в переважній більшості країн, особливо в нерозвинених. Як правило, для вищих чиновників устанавлюються обмеження з передачі своєї влади безпосередньо дітям; однак вони використовують службові можливості та неформальні особисті зв'язки для надання своїм близьким родичам, наприклад, керівних посад у великих бізнес-структурах. Такі зв'язки використовуються для отримання ліцензій, державних замовлень, субсидій і т. п.

Вклад у дослідження сутності непотизму, походження, сфери застосування та його вплив досліджено як переважно зарубіжними науковцями. Серед них можна виділити: К. Вінтон (K. Vinton) [24], Р. Лавер (R. Laver) [17], Л. Косальс (L. Kosals) [16], М. Едді та Н. Куліш (M. Eddy, N. Kulish) [11], К. Далстрём (C. Dahlström) [10].

*Публікація фінансується за рахунок коштів грантового проекту співробітництва з Чеською Республікою – спільний проект CULS (Czech University of Life Sciences, Prague) та СумДУ (Сумського державного університету).

У літературі існують різні погляди на результати непотизму: від виключно негативних (особливо у випадку призначення родичів/друзів на державні посади) до позитивних прикладів (у випадку невеличких сімейних підприємств).

Переваги запровадження родинних зв'язків у приватному бізнесі розкрито П. Яскевічем (*P. Jaskiewicz*) [13]. Вдалий приклад існування кронізму наведено С. Джонсоном (*S. Johnson*) і Т. Міттоном (*T. Mitton*) у Малайзії [14]. Поряд з цим існує шведський приклад цього феномена, розкритий у А. Санделом (*A. Sundell*) [20], що містить багато анекдотичних доказів корупції та кумівства.

Вплив непотизму та корупції на економіку країни досліджував А. Джіновці (*A. Gjinovci*) [7]. Питанням покращення законодавчого регулювання корупції та непотизму у країнах, що розвиваються, присвячено працю Б. Вайта (*B. White*) [8]. Виявленню кумівства у процесі найму, оцінці позитивних і негативних його наслідків, визначенню меж кумівства, у яких це явище здатне позитивно впливати на функціонування відповідних структур, дослідженню переліку чинників, які підтримують позитивний ефект від кумівства, присвячено роботу Т. Лазуарді (*T. Lazuardi*) [18]. Питання, що стосуються понять «блат і кумівство», причини їх виникнення, взаємозв'язок між рівнем довіри в суспільстві та фаворитизмом, а також негативні наслідки та шляхи протидії їм досліджено у працях Д. Сафіної (*D. Safina*) [19].

Аослідники, які розглядають непотизм як природну норму поведінки людей, зазначають той факт, що призначення родичів або близьких осіб на керівні посади (як правило, у приватних компаніях) приносить користь невеликому сімейному бізнесу, оскільки «молоде покоління» у змозі реалізувати «бачення» розвитку компанії. Це можна пояснити таким: родичі знають установу значно краще за інших кандидатів, і займання керівних посад близькими людьми може стабілізувати діяльність компанії та запобігти конфлікту інтересів між власниками та керівниками. Тому саме такий набір кадрів на посаду менеджерів відповідних установ здатен принести компанії позитивний ефект [13].

Але все ж таки, підтримка непотизму зводиться до того, що прихильники такого феномена лише виправдовують незаконно здобуте власне місце роботи, залежно не від притаманних їм вмінь, а завдяки наявності родинних зв'язків.

Призначення близьких людей, без урахування їх знань та досвіду, без проведення прозорих конкурсів з іншими кандидатами, спонукає до розвитку дискримінації стосовно інших осіб.

На думку Д. Сафіної [19], наслідки кронізму та кумівства можуть бути такими: демотивація персоналу; постійний страх і негативне мислення (страх звільнення із займаної посади, тощо); неефективні рішення щодо кадрової політики, наприклад призначення на посаду тих працівників, які цього не заслуговують ні за своїми моральними, ні за професійними критеріями; безвідповідальна поведінка близьких осіб з огляду на їхню впевненість: «Я не буду покараний, тому що я знайомий або родич»; руйнування основ роботи в команді; нестримна

поведінка «кумів», що ставить під загрозу економічну безпеку діяльності організації; створення слабкої («нездорової») організаційної культури; родичі мають змогу лобювати інтереси при прийнятті управлінських рішень, та ін. Автор вважає, що посилення фаворитизму та кумівства в цілому ставить під загрозу організаційний розвиток будь-яких сфер, де воно застосовується.

Проблематика негативного впливу кумівства на розвиток організацій і навіть держав стала настільки актуальною, що з'явився новий термін: кумівський капіталізм (*crony capitalism*), що використовувався для опису економік «азійських тигрів» в 1960–1990-ті рр., а зараз частіше застосовується для характеристики сучасної економіки КНР, Росії, Казахстану та ін.

У ХХ ст. кумівство є найбільш характерним для режимів Ніколае Чаушеску, Муаммара Каддафі, Кім Ір Сена, Володимира Путіна, Віктора Януковича, Віктора Ющенка (його куми – десяток не менш знамих українських політиків та банкірів). У Верховній Раді й зараз присутні цілі родини (брати, сестри, подружжя, батьки-діти). За часів керування державою В. Януковичем в політико-економічній системі України навіть сформувався суб'єкт – «Сім'я». Важливо відзначити, що в українській політиці поширеною є практика заміщення держпосадовця на його посаді його ж дітьми, дружинами чи кумами. Формування владних «династій», передавання елітного статусу народного депутата у спадок, тобто непотизм, не є суто українським явищем, воно притаманне для багатьох країн та суспільств, постійно трансформується, пристосовуючись до умов розвитку суспільства та держави.

Так, у лютому 2017 р. президент Азербайджана Ільхам Алієв призначив свою дружину Мехрібан Алієву віце-президентом країни.

У Казахстані онуки президента Нурсултана Назарбаєва влаштовані на високих держпостах: 26-річний Айсултан – у Міністерстві оборони, а 31-річний Нуралі був заступником мера столичної Астани. Президентська дочка Даріга, яка раніше була заступником прем'єр-міністра, тепер очолює комітет сенату.

У Таджикистані кермо влади вже більше 20 років належать 65-річному Емомалі Рахмону. Його син Рустам у свої 29 років став мером Душанбе, а до цього очолював агентство по боротьбі з корупцією. Дочку Рахмона, 39-річну Озод, рік тому призначили керувати адміністрацією батька. Президентський зять Джамоліддін Нуралієв – перший заступник глави таджицького нацбанку.

Не менш яскравим прикладом служить скандал із кумівством на Заході, який розгорівся навколо Франсуа Фійона, кандидата в президенти Франції та колишнього прем'єра, який, будучи депутатом, влаштував дружину Пенелопу на посаду свого помічника. Внаслідок виборчих процесів переміг Еммануель Макрон, який також «засвітився» у спробах прояву непотизму. Своїй дружині, Бріжит Макрон, він мав намір присвоїти офіційний статус першої леді із зарплатою, офісом і підлеглими. До речі, саме з ініціативи Е. Макрона парламент заборонив депутатам брати на роботу родичів, а в разі порушення було передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 3 роки і штраф на суму в € 45 тис.

У Британії та США також вистачає прикладів непотизму. Президентські призначення Б. Клінтона і Д. Трампа підняли багато питань, що суперечать федеральному закону про боротьбу з кумівством 1967 р. Так, Д. Трамп призначив радниками президента свого зятя та дочку.

Але, незважаючи на те, що величезна шкода кумівства очевидна, більшість з нас, коли мова заходить про власних дітей, стають поборниками кумівства і нічого поганого в цьому не бачать – про це свідчать матеріали системно-векторної психології Юрія Бурлана [5]. І перешкодою для кумівства не стає ні закон, ні суспільні підвалини, адже потрібно забезпечити хороше життя для рідної дитини, особливо в умовах спотвореної корупцією системи взаємовідносин у країні. А в Україні сприяє зростанню кумівства і безкарність, яка в тому числі підживлюється канонами православ'я: покайся і будеш прощений (навіть якщо ти корупціонер).

І якщо з родичами проблема фактично може бути вирішена суворим дотриманням законодавства про заборону прийняття їх на роботу (за умов наявності так званої політичної волі), то з кумами, друзями все набагато складніше.

Існують дослідження, які вивчають зв'язок рівня корупції з бідністю в країні, а також з релігійними переконаннями переважної більшості населення (протестантські, католицькі, православні, мусульманські та ін.).

Один з провідних в Австралії дослідницьких центрів The Centre for Independent Studies [15] опублікував роботу В. Каспер (*W. Kasper*) «Make Poverty History: Tackle Corruption», суть якої зрозуміла з назви. Важливим висновком є такий: для подолання бідності потрібно розірвати порочне коло – бідні країни схильні до корупції; щоб зробити їх багатше, потрібно подолати корупцію; а для цього потрібні зусилля та влада багатой та сильної держави.

Наше дослідження, на відміну від вищезазначених, буде присвячене вивченню впливу сільської культури/менталітету на розвиток корупції та кумівства в країні.

Поширенню сільської культури на міста сприяла значна міграція селян, що стала характерною для всіх частин світу. У літературі можна зустріти таку класифікацію причин міграції: економічна; соціальна; культурна; політична; військова; природні катастрофи; міграція із сільської місцевості в міста, яка відбувається в країнах, де розвиваються процеси індустріалізації (урбанізація); міграція з міст у сільську місцевість (яка більш поширена в розвинених країнах – руралізація). Але економічні причини міграції є визначальними: недостатня кількість робочих місць на селі та низька оплата праці.

Носіями сільської культури є селяни, які проживають на селі та зайняті сільськогосподарською працею.

Наприклад, дослідник сільської культури з Уралу (Росія) соціолог А. Н. Коган [1] виділяє такі особливості сільської культури:

- ✦ нерівномірна завантаженість працею протягом року (або перевантаження або недостатнє навантаження);

- ✦ персоніфікація міжособистісних відносин, тобто витіснення і заміна всіх інших типів відносин довірчо особистими. У селі всі члени громади мають пряму чи непряму спорідненість (племінник, кум, сват, сусід, тощо);
- ✦ поступово формується дух згуртованої закритої громади, де всі за одного і один за всіх. Високий рівень взаємоконтролю сусідить з таким самим високим ступенем взаємообміну (предметами, діями). Громадська думка є основою прийняття індивідуального рішення, а рівень колективізму дуже високий;
- ✦ вища, ніж у місті, питома вага колективної діяльності (навіть перегляд телепередач відбувається колективно);
- ✦ майже всім жителям села притаманний обмежений життєвий досвід, оскільки вони рідко покидають своє село, а їх життя небагате на події. Локальна замкнутість сільської культури формує особливий менталітет селянина, який не розуміє мінливого та стрімкого міського життя. Це ж обумовлює обмеженість культурного вибору.

Внаслідок усіх цих чинників культурний лаг – розрив у культурі між містом і селом – сягає катастрофічних розмірів (у даному аспекті розглядаємо культуру як світогляд, як зведення норм поведінки, життєвих цінностей).

Сприяє цьому й особливість українського менталітету, про яку пише багато дослідників цього питання, – прагнення все прикрашати: і зовнішність, і дім, і життєві успіхи, інше, а саме: прикрашати так, щоб ззовні все здавалося набагато краще, ніж є насправді, тобто не відповідає дійсності, реальним справам. Автори називають цю властивість «світовідчуттям у стилі барокко».

У бароковому мисленні є такі особливості (на основі досліджень Кравченко О. І. [2]): реалізація принципу зробити спорідненим усе всьому; провінційність; занижена самооцінка; замкнутість на своїй групі; брак цілеспрямованості; скупість та жадібність; неповага до себе і оточення; непослідовність. Західна (готична) психокультура сповідує вузькоспрямовану спеціалізацію і чітке дотримання інструкцій. А мислення в стилі барокко передбачає не схематизм, а «красивість».

Досягнення всіх проявів «красивого» життя суттєво спрощується за умови наявності могутніх родичів, кумів. От і з'являється логічне припущення, що рівень кумівства більший там, де більшим є поширення сільських громад, навіть якщо вони територіально, на даний час, проживають у місті. Тобто можна висловити припущення, що саме в країнах, де відбувається зростання частки сільського населення, яке активно мігрує до міст, і відбувається погіршення ситуації з кумівством.

Перевіримо це припущення за допомогою економіко-статистичних методів. Тобто, з одного боку, маємо факторну ознаку – зростання частки міського населення (за рахунок міграції сільського), а з іншого боку, маємо результативну ознаку – зростання рівня кумівства. Для вимірювання масштабів кумівства у 2014 р. журналом The Economist був складений Індекс кумівства (*Crony-*

Capitalism Index) [9], згідно з яким у першу п'ятірку ввійшли такі країни: Гонконг, Росія, Малайзія, Україна та Сінгапур. Зазначене дослідження визначає перелік тільки з 23 найбільш уражених кумівством країн. До того ж, Crony-Capitalism Index передбачає тільки ранжування місць у рейтингу, а не отримання певного кількісного показника рівня поширення явища. Тому якісної моделі, зважаючи на зазначене та невелику кількість країн, ми отримати не можемо.

За таких умов будемо вивчати зв'язок частки сільського населення та більш широкого (у порівнянні з кумівством) поняття – корупції.

Спочатку дослідимо, наскільки інтенсивним у світі є процес міграції сільського населення в міста. Так, у *табл. 1* наведено статистику щодо динаміки чисельності міського населення у світі.

Таблиця 1

Динаміка міського населення світу станом на початок року

Рік	Міське населення	
	млн осіб	частка в населенні світу, %
1800	29,3	3,0
1850	80,8	6,4
1900	224,4	13,6
1950	780,4	28,9
1960	1028,0	33,9
1970	1381,2	37,4
1980	1822,3	41,1
1990	2261,3	43,0
2015	3938,4	53,4

Джерело: складено за даними The World Factbook, Nation Master.

Так, частка сільського населення на планеті за два останні сторіччя скоротилася з 97% до 46,6% (на кінець 2015 р.), відповідно зростає міське населення. Але його частка суттєво відрізняється за регіонами світу (*табл. 2*).

Таблиця 2

Частка міського населення за регіонами світу в 1990 р.

Регіон	%	Регіон	%
Африка	32	Європа	73
Східна	19	Західна	80
Західна	33	Північна	83
Північна	44	Південна	66
Центральна	32	Латинська Америка	72
Південна	46	Карибські острови	59
Азія	31	Центральна Америка	66
Східна	33	Південна Америка	75
Південно-Східна	29	Північна Америка	75
Західна	63	Австралія та Океанія	71
Південна	26	Населення світу	43

Джерело: складено за даними The World Factbook, Nation Master.

Так, для Європи та Америки характерна питома вага міського населення на рівні близько 75%, а для Африки та Азії цей показник набагато менший – близько третини населення. В Україні, що територіально є центром Європи, також відбуваються процеси зменшення частки селян. На жаль, в Україні перепису населення не було вже більше 15 років, тому дані про його кількість взяті на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації постійного місця проживання. Найбільш активно питома вага сільського населення скорочувалася в період після Другої світової війни, а саме: з майже 65% до 30,8% – на даний час (*табл. 3*).

За два останні покоління (тобто за період 1965–2016 рр.) частка сільського населення зменшилася у світі з 64,5% до 45,7%.

Зі 174 країн тільки в п'яти питома вага сільського населення зростає: це три офшори (Barbados, St. Lucia, Trinidad and Tobago), Таджикистан і Гаяна, і у 2016 р. знаходилася в межах від 68,6% до 91,6%. У всіх інших країнах частка сільського населення зменшувалася або залишалася незмінною. Так, найбільшими темпами (більше, ніж у 50% за останні два покоління) частка сільського населення скорочувалася переважно у країнах з низьким рівнем доходу на душу населення, але й її зниження спостерігалось й у кількох розвинених країнах: Норвегії, Фінляндії, Японії. З темпами від мінус 50% до 0% сільське населення скорочувалося в Канаді, Германії, Австралії, Австрії, Індії, Китаї та більшості африканських та азійських країн. В Україні за цей період частка селян зменшилася із 49,35% до 30,09%, тобто з темпом мінус 39%.

Далі перевіримо гіпотези:

1) чим більше частка сільського населення, тим більший є поширення корупції в країні (тобто відбувається зменшення рівня CPI – *Corruption Perceptions Index*);

2) зростання частки сільського населення – мігрантів до міста не одразу ж впливає на результативну ознаку, а з певним, досить тривалим, лагом, оскільки потрібний час для «просунення» по службових сходінках спочатку найстарших родичів, а потім і молодших, дітей. Ця логіка відповідає результатам досліджень Косалса Л. Я. та ін. [16]. Тому вивчимо динаміку частки сільського населення за період, наприклад, тривалістю у два покоління (50 років).

Для характеристики рівня поширення корупції в країнах використовуємо індекс сприйняття корупції CPI (*Corruption Perceptions Index*) – щорічний рейтинг країн світу, що укладається організацією *Transparency International* з 1995 р. [21] і є загальноновизнаним. Чим ближче значення CPI до 100, тим менше корупції в країні.

Побудуємо регресійну залежність (індексу CPI від питомої ваги сільського населення) лінійної форми $Y = a_0 + a_1x$, використовуючи дані Світового банку [22] та *Transparency International* за 2016 р. [21].

За таких умов отримуємо рівняння регресії для 174 країн світу:

$$y = 62,521 - 0,4716x,$$

де y – індекс CPI;

x – питома вага сільського населення, %.

Динаміка сільського населення України станом на початок року*

Рік	Чисельність наявного населення, тис. осіб			Частка населення за типом поселення, %	
	Усього	У тому числі		міське	сільське
		міське	сільське		
1900	24950,0	3590,0	21360,0	14,4	85,6
1913	35209,8	6790,1	28419,7	19,3	80,7
1922	26230,0	5240,0	20990,0	20,0	80,0
1939	40468,8	13569,0	26899,8	33,5	66,5
1951	37435,8	13400,0	24035,8	35,8	64,2
1959	41869,0	19147,4	22721,6	45,7	54,3
1970	47126,5	25688,6	21437,9	54,5	45,5
1990	51838,5	34869,2	16969,3	67,3	32,7
2016*	42760,5	29585,0	13175,5	69,2	30,8

Примітка: * – без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Джерело: складено за [4].

Ця модель є адекватною за критерієм Фішера ($F_{факт} = 76$) з коефіцієнтом кореляції $R = 0,553$. t -критерій Стьюдента для підібраних параметри регресії дорівнюють $t(a_0) = 24,3$; $t(a_1) = -8,7$, тобто є значимими навіть при $\alpha = 0,001$. Тобто перша гіпотеза є підтвердженою.

Окремо в табл. 4 дослідимо характеристики зв'язку для регіонів світу.

Тобто фактично для Європи та Центральної Азії, Азійсько-Тихоокеанського регіону, Близького Сходу та Північної Африки (загалом 98 країн) існує статистично значимий обернений зв'язок. Україна входить до регіону «Європа та Центральна Азія».

Дані розрахунків з табл. 5 підтверджують, що сила зв'язку зростає з наступним поколінням, і фактично за два покоління ця залежність має максимальну силу.

Отже, друга гіпотеза також є підтвердженою.

Уроки для України з отриманої залежності можуть бути такими: факт наявності зв'язку між корупцією, кумівством і процентом сільського населення має бути врахований шляхом встановлення обмежень для зайняття високих посад односельцями.

Таблиця 5

Коефіцієнти кореляції Пірсона R для зв'язку між CPI-2016 і часткою сільського населення 174 країн у відповідні роки

Рік	R
1965	-0,63193
1980	-0,58705
1995	-0,57681
2000	-0,57569
2016	-0,55315

Джерело: авторська розробка.

Так, у СРСР, до складу якого свого часу входила й Україна, була усталена практика, коли в типових анкетах для отримання паспортів, у партійних квитках громадяни вказували місце народження та рід занять батьків, і саме соціальне походження ставало основою прийняття до лав Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС) та, відповідно, розширення кар'єрних можливостей (без членства у лавах КПРС кар'єра була неможливою). Після

Таблиця 4

Залежність по регіонах світу для 2016 р.*

Регіон світу	Рівняння залежності	R^2	$R (F)$
Світ у цілому (174 країни)	$y = -0,4716x + 62,521$	$R^2 = 0,3060$	0,553 ($F = 76$)
Європа та Центральна Азія (49 країн)	$y = -0,8694x + 83,043$	$R^2 = 0,4748$	0,689 ($F = 42$)
Азійсько-Тихоокеанський регіон (29 країн)	$y = -0,5981x + 72,093$	$R^2 = 0,5979$	0,773 ($F = 40$)
Близький Схід і Північна Африка (20 країн)	$y = -0,5788x + 51,718$	$R^2 = 0,4469$	0,669 ($F = 15$)
Африка на південь від Сахари (44 країни)	$y = -0,2269x + 45,253$	$R^2 = 0,1021$	0,320 ($F = 4,8$)
Америка (32 країни)	$y = -0,0864x + 47,101$	$R^2 = 0,0123$	0,111 ($F = 0,4$)

Примітка: * – усі параметри регресії є значимими при $\alpha = 0,01$, окрім $-0,2269$ ($\alpha = 0,03$) та $-0,0864$ (незначимий навіть при $\alpha = 0,1$).

Джерело: авторська розробка.

чисельних кадрових помилок у призначенні партійних діячів без освіти та сільського походження, у післявоєнний час перевага стала надаватися фронтовикам, але вже за правління Хрущова М. С. стали переважати люди з вищою освітою (педагоги, які за професійними здатностями схильні стабілізувати відносини населення та влади, а також працівники сільського господарства). Ця тенденція збереглася до останніх днів існування КПРС. Так, наприклад, у [3] Мохов В. П. наводить такі цифри: 66,7% перших секретарів райкомів, обкомів, крайкомів КПРС, обраних членами ЦК КПРС на останньому ХХVIII з'їзді КПРС (1990 р.), народилися в сільській місцевості. Тобто регіональні політичні еліти за часів Радянського Союзу переважно формувалися вихідцями із села.

Вищі керівники Радянського Союзу здогадувалися про небезпеку, які могли виникати, тому і намагалися їх зменшувати шляхом впровадження активної практики ротатції кадрів (з регіону в регіон), особливо при Сталіні, коли основною метою було те, щоб керівники не «обросли» так званими однодумцями та соратниками.

Після розпаду СРСР поступово до керівництва ключовими підприємствами та регіонами стали залучатися вже діти тих, хто був обраний на вищезазначеному з'їзді КПРС у 1990 р. секретарями райкомів, обкомів, крайкомів.

Як же можна використати досвід минулих помилок? Вважаємо, що на даний час при призначенні на адміністративні посади та на посади керівників ключових державних і комунальних підприємств в одному регіоні актуальною була б перевірка на предмет приналежності до односельців, оскільки саме такий варіант може стати свідченням непотизму, кумівства. Для цього потрібно буде використати дані, що містяться у Особовій картці державного службовця (форма П-2ДС) [6], яка є обов'язковою для заповнення всіма державними службовцями України, а також розширити її даними про місце народження батьків чиновника, місця його проживання до обрання на посаду (із зазначенням конкретних років), тобто в розділі 30 «Автобіографія» форми П-2ДС зробити ці пункти обов'язковими для розкриття. Зрозуміло, що потрібні супутні зміни в законодавчо-нормативній базі країни, які б обмежували призначення на керівні посади в одній організації односельців або на адміністративні посади в одному регіоні вихідців з одного села.

ВИСНОВКИ

Проблема кумівства та корупції стала однією з найгостріших соціальних, культурних і навіть економічних проблем сьогодення, і особливо є актуальною для України та інших пострадянських держав, що й обумовило актуальність тематики дослідження. У статті доведено існування статистично значимого зв'язку між питомою вагою сільського населення та рівнем корупції в країні, а також наведено пропозиції щодо зменшення ризиків кумівства серед державних службовців, що працюють в одному регіоні. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Коган Л. Н.** Социология культуры: учебное пособие. Екатеринбург: Уральский государственный университет, 1992. 120 с.
2. **Кравченко А. И.** Культурология: учебное пособие. 4-е изд. М.: Академический Проект, 2002. 496 с.
3. **Мохов В. П.** Региональная политическая элита России (1945–1991 гг.): монография. Пермь: Пермское книжное издательство, 2003. 238 с.
4. Офіційна Інтернет-сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Портал системно-векторной психологии Юрия Бурлана. URL: <http://www.yburlan.ru>
6. Наказ Національного агентства України з питань державної служби «Про затвердження форми Особової картки державного службовця та Інструкції щодо її заповнення» від 05.08.2016 р. № 156. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1200-16>
7. **Gjinovci, A.** The impact of nepotism and corruption in the economy. *Economics*. 2016. Vol. 8. No. 2. P. 133–139.
8. **White B. T.** Putting Aside the Rule of Law Myth: Corruption and the Case for Juries in Emerging Democracies. *Cornell International Law Journal*. 2009. Vol. 43. P. 311–356. URL: <http://www.lawschool.cornell.edu/research/ilj/upload/white.pdf>
9. Crony-capitalism index. *The Economist*. 2014, 14th March. URL: <http://www.economist.com/news/international/21599041-countries-where-politically-connected-businessmen-are-most-likely-prosper-planet>
10. **Dahlström, C., Lapuente V., Teorell J.** The Merit of Meritocratization: Politics, Bureaucracy, and the Institutional Deterrents of Corruption. *Political Research Quarterly*. 2011. Vol. 65. No. 3. P. 658–668.
11. **Eddy, M., Kulish N.** Nepotism in Bavarian Politics Creates a Scandal Merkel Could Do Without. *The New York Times*. 2013, 13th May. URL: <https://mobile.nytimes.com/2013/05/14/world/europe/in-bavaria-family-values-that-merkel-could-do-without.html>
12. International Code of Conduct for Public Officials. Annex A/RES/51/59 Action against corruption: 82nd plenary meeting The General Assembly of United Nations, 1996, 12 December. URL: <http://www.un.org/documents/ga/res/51/a51r059.htm>
13. **Jaskiewicz, P., Uhlenbruck, K., Balkin, D. Reay, T.** Is Nepotism Good or Bad? Types of Nepotism and Implications for Knowledge Management. *Family Business Review*. 2013. No. 2624, January. URL: <http://fbr.sagepub.com/content/26/2/121>
14. **Johnson, S., Mitton, T.** Cronyism and Capital Controls: Evidence from Malaysia. *Journal of Financial Economics*. 2001. August. P. 351–382.
15. **Kasper, W.** Make Poverty History: Tackle Corruption. *The Centre for Independent Studies*. 2006. No. 67, January. URL: <https://www.cis.org.au/app/uploads/2015/07/ia67.pdf>
16. **Kosals, L.** Essay on Clan Capitalism in Russia. *Acta Oeconomica*. 2007, March, P. 67–85. URL: <https://lcsr.hse.ru/Kosals>
17. **Laver, R.** Systemic Corruption: Considering Culture in Second-Generation Reforms. *Edmond J. Safra Center of Ethics*. 2015. No. 45, March. URL: <http://www.ethics.harvard.edu/lab>
18. **Lazuardi, T.** Nepotisme Dalam Proses Rekrutmen Dan Seleksi: Potensi Dan Kelemahan. Universitas Diponegoro. 2014, August. URL: eprints.undip.ac.id/44711/1/01_LAZUARDI.pdf
19. **Safina, D.** Favouritism and Nepotism in an Organization: Causes and Effects. *Procedia Economics and Finance*. 2015. Vol. 23. P. 630–634.
20. **Sundell, A.** Nepotism in the Swedish Central Public Administration 1790–1925. American Political Science Association 2013. Annual Meeting. September 2013. 27 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2303435

21. The 2016 Corruption Perceptions Index. Transparency International. URL: <http://www.transparency.org/cpi2015/results>
22. The Official web-site of World Bank Group. URL: <http://www.worldbank.org/>
23. UN Convention Against Corruption. Unated Nations – NewYork, 2004. URL: https://www.unodc.org/documents/brussels/UN_Convention_Against_Corruption.pdf
24. Vinton, K. L. Nepotism: An Interdisciplinary model. *Family Business Review*. 1998. Vol. 11, Issue 4. P. 297–303.

Науковий керівник – Белова І. В., доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «Української академії банківської справи» Сумського державного університету

REFERENCES

- Dahlstrom, C., Lapuente, V., and Teorell, J. "The Merit of Meritocratization: Politics, Bureaucracy, and the Institutional Deterrents of Corruption". *Political Research Quarterly*. Vol. 65, no. 3 (2011): 658-668.
- Eddy, M., and Kulish, N. "Nepotism in Bavarian Politics Creates a Scandal Merkel Could Do Without" *The New York Times*. 2013. <https://mobile.nytimes.com/2013/05/14/world/europe/in-bavaria-family-values-that-merkel-could-do-without.html>
- Gjinovci, A. "The impact of nepotism and corruption in the economy". *Economics*. Vol. 8, no. 2 (2016): 133-139.
- "International Code of Conduct for Public Officials. Annex to A/RES/51/59 Action against corruption: 82nd plenary meeting The General Assembly of United Nations, 1996, 12 December". <http://www.un.org/documents/ga/res/51/a51r059.htm>
- Jaskiewicz, P. et al. "Is Nepotism Good or Bad? Types of Nepotism and Implications for Knowledge Management". *Family Business Review*. 2013. <http://fbr.sagepub.com/content/26/2/121>
- Johnson, S., and Mitton, T. "Cronyism and Capital Controls: Evidence from Malaysia". *Journal of Financial Economics*, August (2001): 351-382.
- Kogan, L. N. *Sotsiologiya kultury* [Sociology of culture]. Ekaterinburg: Uralskiy gosudarstvennyy universitet, 1992.
- Kravchenko, A. I. *Kulturologiya* [Culturology]. Moscow: Akademicheskii Proekt, 2002.
- Kasper, W. "Make Poverty History: Tackle Corruption". *The Centre for Independent Studies*. 2006. <https://www.cis.org.au/app/uploads/2015/07/ia67.pdf>
- Kosals, L. "Essay on Clan Capitalism in Russia". *Acta Oeconomica*. 2007. <https://lcsr.hse.ru/Kosals>
- [Legal Act of Ukraine] (2016). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1200-16>
- Laver, R. "Systemic Corruption: Considering Culture in Second-Generation Reforms". *Edmond J. Safra Center of Ethics*. 2015. <http://www.ethics.harvard.edu/lab>
- Lazuardi, T. "Nepotisme Dalam Proses Rekrutmen Dan Seleksi: Potensi Dan Kelemahan". Universitas Diponegoro. 2014. eprints.undip.ac.id/44711/1/01_LAZUARDI.pdf
- Mokhov, V. P. *Regionalnaya politicheskaya elita Rossii (1945–1991 gg.)* [Regional political elite of Russia (1945–1991)]. Perm: Permskoye knizhnoye izdatelstvo, 2003.
- Ofitsiina Internet-storinka Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Portal sistemno-vektornoy psikhologii Yuriya Burlana. <http://www.yburlan.ru>
- "Crony-capitalism index". *The Economist*. 2014. <http://www.economist.com/news/international/21599041-countries-where-politically-connected-businessmen-are-most-likely-prosper-planet>
- Safina, D. "Favouritism and Nepotism in an Organization: Causes and Effects". *Procedia Economics and Finance*. Vol. 23 (2015): 630-634.

Sundell, A. "Nepotism in the Swedish Central Public Administration 1790-1925" American Political Science Association 2013. Annual Meeting. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2303435

"The 2016 Corruption Perceptions Index. Transparency International". <http://www.transparency.org/cpi2015/results>

The Official web-site of World Bank Group. <http://www.worldbank.org/>

"UN Convention Against Corruption. Unated Nations – New York, 2004". https://www.unodc.org/documents/brussels/UN_Convention_Against_Corruption.pdf

Vinton, K. L. "Nepotism: An Interdisciplinary model". *Family Business Review*. Vol. 11, no. 4 (1998): 297-303.

White B. T. "Putting Aside the Rule of Law Myth: Corruption and the Case for Juries in Emerging Democracies". *Cornell International Law Journal*. 2009. <http://www.lawschool.cornell.edu/research/ilj/upload/white.pdf>